

Punktartikkel

St. Michaelskirken. Bjarne Bjørnstad SH 1954

I biblioteket i Arendal fant jeg for noen år siden en gammel geografi. Den var skrevet av en tysker, og trykt en gang i 1600-tallet. Kanskje det står noe gammelt fra Solum der, tenkte jeg, - og jeg bladde og leita, men det var ikke stort å finne. Det var ikke mye som var ofret på Norge, og om Telemark var det 8-10 linjer, og de fleste av disse linjene omhandlet Michaelskirken. Det stod bl.a. at det var kirkegård «oppå dens tak». En ganske eiendommelig plassering, men det skal visstnok være tegn som tyder på at det engang har vært en gravplass der.

Hva vet vi så om Michaelskirken, - eller Mekkeiskjerka som vi sier i Solum? Har den virkelig vært brukt som kirke, eller er det bare sagn? Hva sier historikerne om det?

I et leksikon finner vi følgende: - Hulen, som ligger ca. 25 m over Norsjø's vannspeil, har i middelalderen vært benyttet som kirke, og var innvidd til erkeengelen Michael. - Her sier altså fagmannen, - har i middelalderen- vært benyttet som kirke. -

Biskop Øystein (biskop i Oslo i 1398) satte opp en fortegnelse over kirker og kirkegods i landet på den tid. Det er den såkalte «Røde bok», og i den finner vi Mikjalsbergi kirkja nevnt sammen med de 3 andre kirkene i Solum. Så om det ikke er historisk fastslått at den har vært brukt som kirke, så er det i all fall meget sannsynlig.

Hvorfor kalles den så Michaelskirken? - I den katolske tid var kirkene innvidd til en eller annen helgen, og kirken fikk så navn etter vedkommende helgen. Vi har jo ennå mange Olavskirker. - Michael var en av jødernes sju erkeengler, og etter han har denne og mange andre kirker, - også i andre land, - fått sitt navn. Det er også interessant å merke at samtlige Michaelskirker har en eller annen

INFORMASJON

Tursti til Mikaelshulen

Den første delen av stien går i gamle dyretråkk og er merket med brune brikker som henger i trærne. Den siste delen følger traktorveg og er merket med de samme brikkene og blå maling.

Lengden på stien er 1,5 km og går i småkuppert terreng. Oppstigningen til selve hulen er svært bratt. Stien har ikke barnevoignstandard.

Langs stien i høydedraget ut mot vannet, er det en rekke fine plasser hvor en kan raste og nyte fin utsikt. Egen sti fører til gravplassen over hulen. Denne stien er merket med brune brikker.

God tur!

AUTOMATISK FREDET KULTURMINNE

Mikaelshulen

Hulen er dannet ved at den lett forvitrende bergart er blitt vasket vekk den gang landet lå i nivå med havflaten.

Hulen ble i følge tradisjonen i katolsk tid (før 1536) brukt til kirkelige handlinger.

Den danske antikvaren Ole Worm beretter i 1643 at hulen har hatt alter og kirkeutstyr og var viet erkeengelen Mikael.

På fjellet over hulen skal det ha vært en gravplass med stort kors og mange gravhauger.

Inventaret i hulen ble ødelagt ved brann noen år før Ole Worms beskrivelse.

Kulturminnet er fredet i følge Lov om kulturminner av 9 juli 1978. Inngrep eller ødeleggelser av kulturminner er forbundet med straffeansvar.

Kulturlandskap
Kulturlandskap er naturområder som menneskene har tatt i bruk til dyrking av nyttevekster til seg selv og sine husdyr. Kulturlandskapet kjennetegnes ved at det bærer svært lite preg av mekanisk påvirkning, og vil gå tilbake til det opprinnelige naturlandskap dersom vi ikke lenger bruker det.

Ravinelandskap
Vannet har gravd ut løsmasser og formet området til åler (raviner) med mellomliggende platåer. Tråkk fra beitede dyr har skapt de langsgående ferdslingsgroene i dalsidene. Denne form for landskap er i dag nesten borte, som følge av storstilt bakkeplanering for å øke dyrkningsarealet. Myndighetene har fredet enkelte særlig bevaringsverdige kulturlandskaper for ettertiden.

Litt om ferdsel i kulturlandskap

- Husk å lukke le og grind
- Ikke tråkk i eng og åker
- Ødelegg ikke gjerder med klatring
- Vis hensyn til husdyr på beite, med at hunden holdes i bånd

Skien kommune

tilknytning til fjellhuler eller fjell. Vi vet lite om Michaelskirken historie i gammel tid, og ingen vet når den første katolske messen ble lest der. Men fra tida omkring reformasjonen - 1536 - vet vi en del, og det skal vi se litt på her. Men først vil vi ta en tur til Michaelskirken og se hvordan den ser ut i dag. .

Michaelskirken (-hulen) ligger i fjellveggen på østsida av Norsjø straks ovenfor Rugla, : som ligger der Norsjø går over i elva som fører ned til Løveid . (Skotfoss). Fra vannet og opp er det ca. 25-30m. Fjellveggen er bratt, . og det var nok ikke helt ufarlig å krabbe seg opp her i gammel tid. Nå er det hogd inn trinn og satt opp rekkverk, så det er ganske greitt å komme opp nå. Selve huleåpningen er ca. 6 m brei og ca. 8 m høy. Lengre inne er hulen både breiere og høyere, men den smalner av lengst inne. Den er ca. 25 m dyp. Det er nok naturen selv som ved forvitring har laget det meste av hulen, men menneskehender har kanskje hjulpet til å utvide den. Fjellet her er ganske løst, og enkelte deler løser seg opp bare det blir gjennombløtt. Hulen har visstnok aldri vært skikkelig undersøkt av arkeologer. I 1947 var imidlertid to arkeologer en snartur i hulen. De mente bl.a. at de kunne påvise merker etter delevegger i huleveggen. I taket er en kuppelformet uthulning. Der mente de at kirkeklokka hadde hatt sin plass. .

En går ut fra at hulen ble brukt til kirke i den katolske tid. Den ble vel neppe brukt regelmessig, men kanskje heller ved spesielle anledninger. De katolske helgenene hadde sine faste messedager, og Michael hadde også sin, - Mikkelmesse, 29. september, - så den dagen var det nok messe i Michaelskirken. - Så kom reformasjonen til Norge i 1536. Den ble innført med tvang og kongebud. Alt som minte om katolisisme og helgendyrkelse, skulle utryddes, og det foregikk ikke alltid i fredelige former. Bøndene reagerte trassig mot det nye som kom med tvang, og de fleste ville holde seg til den gamle trua. Men det var forbudt, og da kan det tenkes at Michaelskirken ble brukt til illegale gudstjenester. Sokneprest i Solum på denne tid var hr. Povel Ringkøbing. Han var danske, fra byen Ringkøbing i Jylland. Han hadde visstnok tidligere vært offiser, og var en myndig mann som var svært ivrig for å utrydde alt «avguderier» i sitt. prestegjeld. Det fortelles at Michaelskirken på den tid ofte fikk besøk av pilegrimer fra fjern og nær. Dette likte selvfølgelig ikke hr. Povel; og flere ganger var han. oppe i hulen og jagde pilegrimene, og tok med seg det han kunne finne av kirkens utstyr. Men det hjalp lite, - trafikken fortsatte, men hr. Povel ville ikke gi seg. Han skulle, få slutt på «avguderiet» i Michaelskirken.

Så var det en mørk høstkveld han. kom roende ut Norsjø. Han hadde besøkt sin kallsbror i Holla. Tre karer ror; og åreslagene lyder taktfast og monotont i den mørke høstkvelden. Presten sitter bak i båten og halvsover. Da med ett vakner han ved at roingen plutselig stanser. Han ser opp, og der ligger alle tre rorskarene på kne i båten og korsor seg. De er nå like utenfor Michaelskirken, og ut fra åpningen i

fjellet skinner et svakt lysskjær, og det høres dempet messesang. - Nå, tenker her Povel, nå skal jeg slå til. - Han gir ordre om å ro bort til fjellveggen, men karene vil ikke lystre. Presten truer, men det hjelper ikke, - ikke for noen pris vil karene nærme seg Michaelskirken i kveld. Han forsøker selv å ta årene, men han er en mot tre, og båten er liten, og

snart bærer det i vei så fossen står, men ikke den veien presten vil. Sint og småknurrende må han sette seg i bakskotten, mens båten mer og mer fjerner seg fra lysskjæret fra hulen. Men nå hadde hr. Povel fått visshet for at det foregikk mystiske ting i hulen ved nattetid, og han lovt seg selv at nå skulle det bli slutt. Han satte nå ut vakter som skulle passe på og si fra neste gang det lyste fra hulen. Det fortelles at ingen fra Solum var villige til å ta vekten, så han måtte helt til nærmeste kjøpstad (Skien) for å finne noen som var villige.

Så var det en stjerneklar og månelys kveld litt lenger ut på høsten. Det var 28. september, kvelden før Mikkelmesse. Da lyste det atter fra Michaelskirken. Vaktene sprang til prestegården for å varsle, og presten var straks ferdig til å bli med. Han hadde visst ventet at det skulle skje noe i kveld. Han spente på seg sverdet og tok bibelen under armen. Folkene på prestegården advarte han, og vaktene som skulle være med han, likte seg heller ikke. Men motvillig måtte de følge han nedover bakkene mot vannet, og det ble ikke vekslet mange ord mens de rodde over den nattstille fjorden. De kommer fram til fjellet under hulen og skal gå i land, men da vil ikke vaktene være med lenger. Presten kaller dem feiginger og reddharer, men det hjelper ikke. De skal ligge i båten ved fjellet, sier de, og kommer presten i fare, så 'kan han bare rope, så skal de komme. - Hr. Povel må gå videre alene. Famlende etter fotfeste krabber han seg oppover den bratte fjellveggen. Det var ingen ufarlig ferd i det sparsomme månelys. Lyset skinner fremdeles ut fra huleåpningen, og messesangen blir sterkere ettersom han stiger og nærmer seg inngangen til hulen. Men i det han er kommet så langt at han kan se inn i hulen, stopper sangen brått, og lyset forsvinner, og han står i stummende mørke. - Han blir stående, men så trekker han sverdet, - og med draget sverd og bibelen fast trykket til brystet går han innover i den mørke hulen i det han stemmer i «reformasjonens veldige krigssang»:

En Borg saa fast er os vor Gud.
Saa godt et Skjold og Værge.
Fra al vor Nød han frir os ud.
Han kan og nu os bjerge.
Den onde Fiende nu
Stærk truer os med Gru.
Stor Magt og Argelist
Hans Rustning er forvist Paa Jord er ei hans Lige. -

Så lar vi sagnet fortelle om møtet mellom Fader Sylvester og Hr. Povel, møtet mellom den gamle og den nye trua. -

«Han var endnu ikke kommen til Enden af dette første Vers, da han med ett stansede baade sin Sang og sine Skridt; thi Lysningen udbredte sig igjen i Hulen; dens Baggrund aabnede sig nemlig, og lot se et indre lidet Rum, hvor en Mængde Voxkjerter brændte paa et Alter foran den Korsfæstedes Billede. En bøiet Olding, iført en katholsk Præsts fuldstændige Messeklædning, traadte ud fra dette Sanktuarium, hvis Tilværelse h. Povel ikke før havde anet, og stod nu med ett lige for ham.

«Guds Fred!» sagde den gamle, da Hr. Povel af Overraskelse blev stum et øieblik. -
«For den, der kommer i Guds Navn, har jeg ikke nødig at skjule mig.»

«Saa er det da sandt, hvad jeg fryktede,» utbrød Hr. Povel, der nu var kommet til Besindelse igjen - «saa er det da sandt - Rams Præster har endnu et Tilholdssted i mit Sogn.»

«Ja», avbrød den gamle ham, «og du, den unge, stærke Mand, kommer nu, væbnet med Vrede og skarpen Sværd, for at bestaa den frygtelige Kamp med en stakkels ensom og svag Olding og drive ham ud av hans sidste Tilfluktssted.»

Det blide, vemodige smil, hvormed den gamle ledsagede disse ord, gjorde Hr. Povel

opmærksom paa det slaaende Misforhold, der fandt Sted mellem de to Modstandere, som de her stod ovenfor hinanden, den ene i sin Manddoms fulde Kraft, bredskuldret og rank og skarpt bevæbnet, - den anden, krummet af den høie Alderdoms og Lidelsernes Vægt, øiensynligt kun nogle faa Skridt fra Graven, og med intet andet Vaaben end den simple Stav, hvorpaa han støttede sin skjælvende Haand. Denne Modsætning afvæbnede Hr. Povel, uvilkaarlig stak han sit Sværd i Skeden og saa ned for sig som beskjemmet over at have udrustet sig saa stærkt mod en saadan Fiende. Endelig sagde han: «Vær kun rolig, gamle, du forstaar da vel, det er ikke mod din Person, men mod din Lære, at jeg fører Kamp. Dit Legeme er svagt og ynkværdigt, men din vrang Lære, din avgudiske Kirke er endnu stærk, og dens Tilhængeres List mangfoldig. Jeg kan ikke taale at du her, for at forføre min Menighed, driver dine natlige Kunster.»

Oldingen rystede smilende paa Hovedet. «Mine natlige Kunster,» gjentog han, «ak, de er ikke saa farlige, jeg skal vise dig dem. Se her» - han ledet dermed sin Modstander ind i det oplyste Alterrum - «dette lille Aflukke var engang St. Michaelskirkes Sakristi, kun bekjendt for Præsterne. Naar denne Sten skydes frem paa sine Ruller, skjuler den ganske Indgangen, saa denne ikke af noget uøvd t øie kan opdages udenfra. Derfor var det ogsaa, at da Kirken plyndredes af dine Troesbrødre, blev dette Rum forskaanet. Her er dog ikke meget, som endnu kunde friste eders Begjærlighed, vil du se. Denne Kubbestol foran Stenbordet med mit Breviar, min Vandkrukke og mit Brød; disse Messeklæder som jeg nu har paa hin sammenrullede Matte, hvorpaa jeg hviler; dette lille Alter med sin Dug, sine Jernlysestager; endelig dette hellige Billede av ham, I ogsaa tilbeder - se, det er alt hvor med jeg driver mine Kunster, og det end da kun for Gud og for mig selv alene; thi når der er Folk i Hulen, viser jeg mig sjelden, undtagen for de faa, som kjender mig, og i dette øieblik for min Forfølger.»

Hr. Povel havde imidlertid seet seg om i den sørgelige Eneboercelle, som ganske svarede til den gamles Beskrivelse, og sagde derpå kort og afbrudt som med en undertrykt Bevægelse:

«Hvo er du da, og hvad vil du?»

«Sæt dig ned, saa skal jeg fortælle dig det», vedblev den ubekjendte Olding, idet han selv satte sig paa Altertrinnet og bad sin uvelkomne Gjæst at tage Plads i Kubbestolen, hvilket denne ogsaa med tilsyneladende Rolighed gjorde. - «Hvo jeg er? spørger du. Jeg kunde med rette vende Spørsmålet om og sige: Hvo er du, som kommer her midt om Natten og forstyrrer en gammel Eneboer i hans Andagt? Tys, jeg ved, hva du vil sige, jeg ved du er den nye Læres Forkynder her i Sognet; jeg ved, du er en af dem, der har arvet Riget og Magten, medens vi, de gamle Tjenere, er udstødte. Men her er jeg hjemme, maa du vide. Jeg er Fader Sylvester, den siste viede Præst til St. Michaels Kirke her i Bjerget, og ingen menneskelig Magt kan borttage denne Indvielse fra min Pande, skjønt de har afsat mig og voldelig fordrevet mig fra min Kirke. Dette er dog længe, længe siden; længe før du kom her til Egnen, ja længe før du blev født. I mangfoldige Aar har jeg siden vandret om i fremmede Lande, og jeg kunde vel have fundet et roligt Fristed der, hvor den hellige katholske Kirke end nu hersker. Men altsom jeg følte, at det lakkede mod Enden med mig, betoges jeg af en forunderlig Drift til atter at se mit fjerne Fødeland, og det synes mig, at jeg ikke vilde kunne dø i Ro, før i min kjære, hellige Fjeldkirke. Saa gammel og svag som jeg er, vandt jeg for nogle maaneder siden herop. Jeg gav mig først tilkjende for de gamle Opsiddere paa Gaarden Gisholdt, der før har tilhørt Kirken, og hvor jeg boede i mine Velmagtsdage. De erindrede mig endnu, tog sig med Venlighed af mig, lovede mig Taushed og var mig behjælpelig i det lidet, jeg behøvede. For denne Kjærlighedsgjerning vil du ikke gjøre dem noget imod - de har ikke utbredt mit Navn, ikke benyttet sig af min Nærværelse til at samle den gamle Troes Tilhængere, hvoraf, som jeg hører, her endnu gives mange. Nu ved du, hvo jeg er, og hva der vil følge deraf. Jeg vil faa dø her i Ro; det vil ikke vare længe; da bliver St. Michaelshulen saa ganske øde, som I forlanger. Jeg kunde have holdt mig skjult for dig; og det var ogsaa fra først af min Hensigt, men da jeg hørte dig træde inn i Hulen med Guds Navn høit paa Læberne, sagde jeg til mig selv: Det er bedst at du aabenbarer dig for ham, saa faar dog Forfølgelsen en Ende. - Den,

som sætter sin Tillid til Herren alene, vil ikke fordrive en gammel Herrens Tjener fra det ensomme Sted, hvor han ønsker at dø i Fred.» - Her taug Fader Sylvester og saa stivt paa den protestantiske Præst. Denne, synlig bevæget, svarede efter nogen Betænkning:

«Eders Fortælling har gaaet mig til Hjerte, gamle Mand, og, skjønt jeg ikke begriber, hvad Trøst det kan være for Eder at tilbringe Eders sidste Dage her i denne mørke, ensomme Hule, langt fra Menneskers hjælpende Selskab, skulde der ikke fra min Side lægges noget til Hinder herfor, naar I blot kunde indestaa mig for, at I aldrig benyttede Eders Tilhold her til end mere at ud brede Eders papistiske Overtro mellem mine Sognefolk.»

Den gamle Sylvester reiste seg med nogen Heftighed, idet et Lyn af Vrede utskjød sig fra hans halvt tillukkede øine. Men han fattede sig strax igjen, lagde sine Hænder i kors over Brystet og mumlede sagte: «Jesus, Maria! Hjælp mig at være taalmodig indtil Enden.» Derpaa vedblev han høiere: «Har jeg ikke allerede sagt dig, du Magtens Tjener, at jeg aldri viser mig for de Pilegrime, der endnu besøger Kirken om Dagen; kun om Aftenen og i den stille Nat, naar jeg ved, at ingen mere kommer til Hulen, aabner jeg fuldt Døren fra Sakristiet til Kirken, for at de viede Lys kan skinne derud, og jeg siger da den hellige Messe høit under den viede Hvælving, alene med min Gud, til hans Ære, som Stenene selv maa faa Tunger at prise. Tro dog ikke derfor at jeg skjuler mig af Frygt - thi hvorfor skulde vel jeg frygte mere? Mine Dage er jo talte. Og jeg ved meget godt, at jeg blot behøvede at vise mig, for at samle en talrig Hob af Bygdens bedste Folk om mig, saa du har Ret i, at jeg endnu kunde vorde dig en farlig Fiende. Men jeg er for gammel nu til at stifte Ufred, selv for en hellig Sag, og jeg føler desuden ret inderligt, om end smerteligt, at vor Tidsalder er forbi, og at eders begynder - jeg tror, det er Guds Vilje, at den nye Lære skal blive herskende i disse nordiske Lande, og jeg bøier mig derunder, men beder blot, at jeg maa dø her i mine Fædres Tro og paa deres Vis. Ja, til Vidnesbyrd om, at jeg har talt og lovet Sandhed, lægger jeg her min Haand paa den Korsfæstedes Billede, han, som I ogsaa tilbeder og venter eders Frelse af.»

«Nu vel,» sagde Hr. Povel og reiste sig op - «ikke for Billedets Skyld; thi det kan intet vidne, men for dens Navns Skyld, som I paakalder, vil jeg fatte Tillid til Eder og vove at sette mig ud over mine geistlige Foresattes Befalinger ved at lade Eder i Ro have Tilhold her, saalenge jeg ikke mærker, at I gjør Eder gjældende for min Almue. Farvel da, lev i Fred paa Eders Naade, og Herren klarne op for Eder i Eders sidste Stund!»

«Amen, det kan vi begge have Behov,» svarede Fader Sylvester, idet han fulgte sin Gjæst ud i den ydre Hule. Tause vandrede de nu ved hinandens Side til henimod Indgangsbuen; da stansede Hr. Povel pludselig og sagde hurtigt og med lav Stemme, som vilde han dølgte det for sig selv: «Endnu et Ord, gamle, - mangler I noget til Eders Livsophold eller Bekvemmelighed - saa sig det, og det skal blive Eder tilstillet.»

«Nu, Gud og hans Hellige lønne dig disse Ord,» svarede Sylvester, «det var et varmt Hjertesudbrud gennem Sektererens haarde Skal. «Men jeg trænger til intet. Det lidet, jeg behøver, sørger Folkene paa Gisholdt for; de har ogsaa lovet mig, at naar de engang finder mig død heroppe, de da vil begrave mig inde i Sakristiets Sandbund og saa kaste dens Indgang til. Vil du ellers gjøre mig en sidste Villighed, saa lov mig, at du herefter mod mine Troesfæller i dit Sogn anvender mere Kjærlighed og Overbærelse, mindre Haardhed og Forfølgelse -, tro mig, du vil komme længere dermed og ikke angre det.»

«Jeg skal handle efter Samvittighed og Pligt,» gjenmælede Hr. Povel kort.

De stod nu ved Randen af Hulen. «Se,» udbrød den gamle og strakte sin Haand ud mod den stjernetidrende Nathimmel, «se, hvor klart og stille og fredeligt der er deroppe i det himmelske Rige, hvor de mange Boliger er os beredte af ham, vor Frelser! O, at der

skal være saamegen Misforstaaelse og Splid, ja Had og Forfølgelse mellem hans Bekjendere her paa Jorden! Thi alle kommer vi jo dog, ad vore forskjellige Veie, sammen i Troen paa ham, som til den sidste Grund, og han vil ikke forskyde nogen, men antage sig alle Troende efter sin Barmhjertighed. Ja, engang, han har jo selv sagt det, skal der jo allerede heneden blive et Fredens Rige, en Hjord og en Hyrde,» - «en Klarhed,» tilføiede Hr. Povel

«Og en Kjærlighed,» sluttede Fader Sylvester.

De to stridende Bekjendelsers Vidner' gav hinanden derpaa Haanden og stod her, høit over Menneskenes og Dagens blinde Ferd og Splid, mod den rene 'Himmel, som et trøstende Sindbillede paa den engang i Tidens Fylde vordende Forening i Kristo. - Derpaa skiltes de ad; den gamle Sylvester gik langsomt tilbage ind i Hulen til sin ensomme dødscele, Hr. Povel steg ned til sine ventende Baadsfolk og drog tilbage til sin Præstegaard og til Menneskenes og Livets Kreds.

Der er videre sagt om ham, at han fra dette Besøg i Hulen at regne virkelig førte en mildere og forsonligere Færd i sin Embedsgjerning. Vist er det ialfald, at han efter denne Tid ikke ivrede mere mod Michaelskirken og dens natlige Lysning. Denne viste sig kun endnu nogle Gange og ophørte derpaa ganske. Hr. Povel viste da, at St. Michaelskirkens sidste Præst nu havde funnet Hvile i dens Grund, og at Hulen nu virkelig for stedse var øde.